

Táj, tér, hely – Csatári Bálint földrajza

TIMÁR JUDIT

TIMÁR Judit: tudományos főmunkatárs, MTA KRTK RKI

Kedves Bálint!

Születésnapokon szívesen emlékezünk. Nekem pedig ehhez most kiváló lehetőséget kínált legutóbbi találkozásunk, ami több évtizeddel korábbi ismeretségünk kezdetét idézte fel bennem. Akkor a szegedi egyetemen pályádat kezdő fiatal tanárként álltál a katedrán, s én, mint egyik diákod, hallgattalak lelkesen. Most az ELTE-n ültem a geográfus hallgatók között, fél szemmel őket figyelve, ahogyan szinte kivétel nélkül isszák a szavaidat. A „vidékkutatás, vidékfejlesztés” kurzusomra hívtalak meg előadni, s a 90 perces órára 89 diával felvértezve jelentél meg. Volt benne minden, mint valamennyi hosszabb vagy rövidebb előadásodban, amit az idők folyamán tőled hallottam: izgalmas tények és problémák, új megközelítések, tartalommal teli, sokatmondó térképek, a „természet világát” és a hely szellemét vagy tér és társadalom viszonyát szimbólumokban és a maga realitásában kifejező fotók; szigorúság, humor és – a nálad elmaradhatatlan – költészet. A hallgatók tekintete a saját reakcióimat tükrözte vissza: szellemes, okos, kritikus, érzelemdús, de mindenekelőtt, hiteles előadás részesei voltunk. Olyané, amitől a választott szakmájukban még sok szempontból bizonytalan fiataloknak is kedve támad a földrajzot tovább tanulni, vagy akár kutatni is. De milyen is a Te földrajzod, milyen a táj, a tér, a hely, a földrajz, mint diszciplína, az, amit Te mérsz, rajzolsz, foglalsz versbe? Milyennek láttattad azt velem közös szakmai utunkon, baráti beszélgetéseinken?

A táj – a Te tájad – alföldi. Mintha ismernél benne minden homokbuckát, a legkisebb tanyát is. Pontosan tudod, melyik odaiillő s melyik az az amerikanizálódott, agresszívan teret foglaló külterületi épület, amit oly érzékletesen tudsz ellenpontként állítani, amikor meg akarod ismertetni – mint kifejezésre juttattad – a számodra „rangelső (Nagy) Alföld” ellentmondásos jelenét mindazokkal, akik fogékonyak erre a tudásra. E táj iránti közös érdeklődés több ezer kilométerre elérve is egy életre szóló barátsággal jutalmazott; összehozott az Alföldet múltjával, hajdani betyárvilágával együtt értő Minamizuka Shingo japán professzorral, akit „szellemi hídépítőnek” neveztl. Ne felejtjük el azonban, hogy annak a hídnak a másik végén Te állsz. A tájat magad is ilyen kapcsolatépítőként formárod. A geográfusok és regionalisták mellett magad köré tudtál gyűjteni az Alföldért elkötelezett hazai történészt, etnográfust, szociológust, közgazdászt, tájépítőt, vagy hidrológust. Sosem láttam olyan sok és sokféle szakembert olyan hatalmas munkára hatékonyan egybefogva kutatni, mint az általad vezetett, kigondolt Alföld kutatási programban. Ahhoz a munkához nem kellett innovativitást, gyakorlati használhatóságot kikövetelő „fentről jött parancsszó”. Magától értetődően, azaz a benne dolgozók kutatói indíttatásából volt sikeres.

Hiteles Alföld-szereteted igazi partnerré tette a közreműködő politikusokat, döntéshozókat is. Nem véletlen, hogy e munka eredményeként országgyűlési határozat születhetett az Alföldről. Szerintem már akkor visszaadtad a tájnak, amit a bihari gyerekkortól (majd tanárkodástól) a szegedi éveken át a Kecskeméten megélt élményekig az beléd oltott.

A tér – a Te tered – rurális. Amikor a magyar vidéket igyekszel megérteni, és, jobbító szándékozhoz híven, megváltoztatni, akkor a matematika-földrajz szak adta minden lehetőséget kihasználod. Hogy mi is a "rurális", azt nem kisebb gondolkodókkal vitattad meg, mint Paul Cloke vagy Enyedi György. De az elméleti kérdések mellett a gyakorlatiasság, fejlesztésben való hasznosíthatóság fontosságát is mindig szem előtt tartva fáradhatatlanul vetted be újra és újra a kvantitatív módszertan eszköztárát, hogy útmutatást adj azoknak, akiknek például konkrét lehatárolásra, a „rurális” térképi megjelenítésére volt szüksége. A magyar vidékért, faluért való elkötelezettséged azonban messze túlmutat a kutatói-oktatói szférán. Számomra meglepő is lett volna, ha minden átmenet nélkül tudtad volna felváltani az akadémiai munkát valamiféle visszavonult nyugdíjas léttel. A Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat vezetőjeként azonnal minden energiádat bevetted, s lelkesen hívtad cselekvésre az érdekelteket: „Dolgozzunk együtt a vidékért – Fonjuk az MNVH hálóját!” No és – immáron az íróasztal másik oldaláról – okosan ösztönözted a kutatókat a tanyák, falvak, kisvárosok, rurális térségek valóban releváns kérdéseinek, problémáinak tanulmányozására.

A hely, ahogyan Te viszonyulsz hozzá, nem is lehet más, mint a „genius loci”. A Sárréttől a Szegedi járás, a közép-békési térség, a Tiszazug településein, Matkón, Karcagon át Tiszasasig merültél bele konkrét települések vagy valamely településrészek különböző gazdasági tevékenységeinek, funkcióinak, kapcsolatrendszerének, társadalmának, kultúrájának a megismerésébe. Számos tapasztalattal vértetted fel magad, hogy szószólója lehess a „helyi bázisú tervezésnek”. A legerősebb szálak azonban a publikációid tanúsága szerint Kecskeméthez látszanak kötni (csak ilyenekből közel két tucatot olvashatunk). Nekem úgy tűnik, minden csücskét, egész „szellemét” ismered, érted. Hogy is ne lenne így, hiszen például a '90-es évek elején nemcsak engem győztél meg végleg a „terepre” invitálva, miért is kellene ennek a városnak a külső-belső szuburbanizációját kutatnom, de a tanyákhoz messze nem szokott pesti egyetemistákkal is sikerült megszerettetned a kecskeméti tanyákat. És hogy is ne lenne így, hiszen pár éve azt írtad, nemcsak vásárolni, de eszmét cserélni is jársz minden szombaton a kecskeméti piacra, mert „az igazi, őszinte, mélyről fakadó emberi gondolatok személyesen átélt cseréjénél kevés jobb dolog van a világon.”

Ez a fajta gondolkodás pedig, s a táj, tér, hely, ahogyan azokat számunkra megmutatod, már maga a földrajzi diszciplínáról alkotott álláspontod. A Te geográfiádban matematika és földrajz mellett ott van a ráció és az emóció, a kvantitatív és a kvalitatív, a lokális és a globális. Mindezek pedig véletlenül sem dichotómiákként, hanem dinamikus összefonódásukban, együtt egészet alkotó teljességükben. A Te geográfiád interdiszciplináris, olyan, amit nem határfalak emelésével, hanem befogadással és érdeklődő nyitottsággal, azoknak a bizonyos fontos gondolatoknak a cseréjével erősíthetünk. Amit végül a mai világunkban talán a legfontosabbnak tartok: a Te földrajzod kritikái. Kritikái abban az értelemben,

hogy mindenekelőtt azokért műveled, akik nem képesek saját érdekeik kifejezésére, érvényesítésére. Kritikai továbbá azért is, mert az akadémiai világon messze túlnyúló, igazi „népföldrajzzá” tudod formálni. Becsempészed a kecskeméti közéletbe, a vidéki gazdák vagy alföldi politikusok, civilek gondolkodásába, az egyetemi hallgatóidnak írt közkedvelt blogjaidba, a középiskolásoknak szervezett kirándulásokba, sőt – mint egy irodalmi élményt nyújtó írásodból sejtem – a kocsmai beszélgetéseidbe is. No és végül a népföldrajz egyik legfontosabb ismérveként: a hajdan volt tanítók igazi sokoldalúságával adod át a tudásodat a jövő tértudományait művelőknek a legkülönbözőbb katedrákon.

Azon a bizonyos ELTE-s órán megmutattad nekünk a szegedi terület- és településfejlesztő geográfusok pólóját, amit végzős diákjaidtól kaptál, s úgy tűnt, szívből örültél neki. Ha az én csoportomnak lett volna egyenpólója, egészen biztosan tudom, hogy tőlük is kaphattál volna. Mint ahogy Debrecenben, Pécsen, Lengyelországban vagy Japánban is. Kívánom, hogy rengeteg ilyen vagy hasonló örömet kapj azoktól, akiknek a Te földrajzod segít eligazodni a világban, akik csatlakoznának hozzád annak jobbá tételében. Boldog születésnapot Bálint!